

BATTHYÁNY LAJOS
GRÓF | AZ 1848–1849. ÉVI
ORSZÁGGYŰLÉS MÁRTÍRJAI

Sorozatszerkesztők

BELLAVICS ISTVÁN ■ KEDVES GYULA

BATTHYÁNY LAJOS
GRÓF | AZ 1848–1849. ÉVI
ORSZÁGGYŰLÉS MÁRTÍRJAI

A kötet szerzői

CSORBA LÁSZLÓ	MELKOVICS TAMÁS
ERDŐDY GÁBOR	MOLNÁR ANDRÁS
HERMANN RÓBERT	PELYACH ISTVÁN
KEDVES GYULA	

© Szerzők, 2017

© Országgyűlés Hivatala, 2017

Minden jog fenntartva. Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

A kiadásért felel ■ SUCH GYÖRGY

A kiadvány az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatósága szakmai programjai keretében készült.
Igazgató ■ BELLAVICS ISTVÁN

Az Igazgatóság könyvprogramjának koordinátora ■ NÉMETH CSABA

A kötetet szerkesztették ■ KEDVES GYULA, PELYACH ISTVÁN
Képszerkesztő ■ CSENGEL-PLANK IBOLYA

Tördelő ■ FODOR GÁBOR

Szöveggondozó ■ SZÉLL SZILVIA

A borítón egy, a budapesti Batthyány-örökmécsest ábrázoló 1945 előtti képeslap látható (Országos Széchényi Könyvtár)

Nyomta és kötötte ■ ALFÖLDI NYOMDA ZRT., Debrecen

Felelős vezető ■ GYÖRGY GÉZA vezérigazgató

ISBN 978 615 5674 18 1

ISSN 2498 8065

TARTALOM

Előszó ■ 7

MOLNÁR ANDRÁS

**Batthyány Lajos gróf indíttatása,
felkészülése és politikai pályakezdetei ■ 13**

MELKOVICS TAMÁS

Batthyány Lajos a főrendi ellenzék élén ■ 47

PELYACH ISTVÁN

**Batthyány Lajos gróf
és a törvényes(itett) forradalom ■ 79**

HERMANN RÓBERT

Batthyány Lajos a kormány élén ■ 107

KEDVES GYULA

Batthyány Lajos gróf a hon védelmében ■ 151

ERDŐDY GÁBOR

**Batthyány Lajos és az önálló
magyar külpolitika kezdetei ■ 193**

CSORBA LÁSZLÓ

**Batthyány Lajos újratemetése
és a Batthyány-kultusz ■ 233**

ELŐSZÓ

Az Országgyűlési Múzeum 2015. október 13-án rendezte meg az „Országgyűlés mártírjai 1849” című tudományos ülését, amellyel egy konferencia- és kötet-sorozatot indított el. Akkor azt a célt tűztük ki, hogy az 1848–49-es forradalom és szabadságharc leverését követő megtorlás elveit és gyakorlatát, illetve a megtorlás áldozatául esett azon mártírokat mutassuk be egy-egy áttekintő előadásban, akik tagjai voltak az első népképviselői országgyűlésnek. Az előadások tudományos igényességgel megírt tanulmányait kötetben jelentettük meg, melynek bemutatója – 2016. október 6-án – egyben a második konferencia időpontja is volt.

A 2016. évi emlékkonferenciánk témája Batthyány Lajos gróf miniszterelnök volt. Nem is lehetett ez másként, hiszen az első felelős magyar kormány mártírjára lett elnöke nemcsak október 6. szimbolikus alakja, de a magyar polgári átalakulás egyik legfontosabb irányítója is volt, s mint ilyen, ennek a korszakalkotó folyamatnak meghatározó vértanúja. Vezéralakja az országgyűlés mártírjainak, körötte csoportosulnak az 1849 októberében ugyanazon a helyszínen, a gyászos emlékü tüzelraktanya, a Neugebäude északi falánál kivégzett hazafiak:

- Csány László keszthelyi képviselő, teljes hatalmú országos biztos, majd Széchenyi István gróf örököse a közlekedés- és közmunkaügy miniszteri székben;
- Jeszenák János báró felsőházi tag, kormánybiztos;
- Perényi Zsigmond báró, a felsőház üléseit 1848 őszétől vezető másodelnök;
- Szacsavay Imre nagyváradi képviselő, a képviselőház Függetlenségi nyilatkozatot szignáló jegyzője.

A Batthyány Lajos grófról megtartott emlékkonferencia nem hagyományos, hanem egy életpályát ismertető tudományos fórum volt. A témák kiválasztása a vértanúságot célozta meg, s a pályafutásnak azon elemeit tette vizsgálat tárgyává, amelyek a mártíromsághoz vezettek. Batthyány tevékenységének azokat a momentumait elemeztük, amelyekből a hadbírótság vádat próbált fenni a magyar miniszterelnök főbenjáró peréhez, ami egy koncepciók eljárásáá silányulva tört végül pálcát az első felelős kormányfő élete fölött. Batthyány halálra szánásában

azonban nemcsak a vádak játszottak szerepet, legalább olyan súllyal esett latba az udvari politikát formálók részéről a személyét érintő gyűlölet. Mindezen témákat számba véve alakult ki a konferencia tematikája, s az elhangzott előadásokból megírt tanulmányokból készült el jelen tanulmánykötetünk.

A kötet indító írása Batthyány politikai pályakezdetét, illetve indíttatását elemzi részletező alapossággal. Miként és miért vált, válhatott egy ízig-vérig aulikus arisztokrata nemzetség sarja a magyar polgári átalakulás hívévé, hiszen a 18. században még a Batthyányak sorából került ki a trónörökös nevelésének irányítója, de egyidőben ők adták az udvari politikát szolgáló magyar egyházi és politikai vezetés első embereit, az esztergomi hercegprímást, illetve a magyar nádort.

Az ezt követő tanulmányból képet kapunk arról, hogy a büszke gróf nem csupán támogatta a magyar modernizációt, de szervezőjévé válva vezető pozíciót vívott ki abban magának. Szervezte a felsőtábla ellenzékét, igyekezett összehangolni az országgyűlés két táblája reformok iránt elkötelezett résztvevőinek tevékenységét, s közben azon munkálkodott, hogy a magyar érdekeket folyamatosan megjelenítse és érvényre juttassa Béccsel szemben.

A miniszterelnök kulcsszerepet játszott abban, hogy 1848 tavaszán–nyarán viszonylag békés, a birodalom többi részéhez képest összehasonlíthatatlanul nyugodtabb körülmények között kerülhetett sor Magyarországon egy politikai rendszerváltásra. Batthyány – Kossuthtal együtt – kiváló érzékkel serkentette gyorsabb és mélyrehatóbb törvények meghozatalára az utolsó rendi országgyűlés követi karát 1848 tavaszán, ugyanakkor mérsékelni tudta a pesti forradalmi erők akaratát, sőt – ha szükség volt rá – a saját céljaira is fel tudta azt használni. A *Batthyány Lajos gróf és a törvényes(ített) forradalom* című tanulmányban ezt a folyamatot kísérhetjük nyomon, s ez rámutat Batthyány főbenjáró pörének abszurdítására is, hiszen forradalomcsináló felségárulóként vonták felelősségre.

A következő három írás témája a legsúlyosabb vádpontokként szerepelt Batthyány perében, melyek közül az első miniszterelnöki tevékenysége. A *Batthyány Lajos a kormány élén* című tanulmány azt az olykor heroikus küzdelmet elemzi, amellyel a kormányfő a bécsi udvarral szemben védte a magyar érdekeket úgy, hogy mindvégig megmaradjon a törvényesség talaján, mígnem eljutott arra a pontra, ahol ez már lehetetlenné vált, s kénytelen volt benyújtani lemondását.

Az ezt követő írás a gróf hadseregszervezésben betöltött kezdeményező, majd egyértelműen vezető szerepét vizsgálja, amelynek eredményeképpen gyakorlatilag fegyvert adott nemzete kezébe önvédelmi harcának megvívásához. Érthető tehát, hogy a legsúlyosabb vádpontként ez szerepel majd az ellene lefolytatott eljárásban.

A hadseregszervezés mellett a birodalmi érdekekkel szembemenő önálló külpolitika kezdeményezésével és folytatásával vádolták a miniszterelnököt. E blokk harmadik tanulmánya az ő szerepét mutatja be az önálló magyar külpolitika megteremtésében.

A kötet záró tanulmánya a mártíromság meghatározó összetevőjét, a kultuszt, illetve annak hiányát mutatja be. Alapvető kérdésként fogalmazódik meg korszakokon áthúzódva, hogy a grófnak mártíromsága ellenére miért nem alakult ki kultusza, a nemzet lelkiismerete miért elégedett meg annyival, hogy a kiegyezés után méltó módon vegyen végső búcsút az újratemetéssel, valamint egy impozáns sírhely, a mauzóleum felépítésével.

A konferencia egyúttal a szakma és az érdeklődők főhajtása is volt Urbán Aladár professzor munkássága előtt, aki életművével méltó helyre emelte történetírásunkban Batthyány Lajos személyét. Több évtizedes kutatómunkája, Batthyányról írt monográfiái és tanulmányai a feledés, feledtetés homályából emelték ki a mártír miniszterelnököt, rajzolták meg hiteles portréját, s jelölték ki helyét a 19. század korszakformáló személyiségei között. Az előadók egyöntetű tiszteletnek jeleként ő látta el a konferencia elnöki tevékenységét.

A folytonosság és hagyományörzés szellemében nem változtattunk tanulmánykötetünk szerkezetén sem. Minden írást egy annak tartalmához illő és jelentőségét kiemelő képpel vezetünk fel, s függelékként a legfontosabb dokumentumokat csatoltuk hozzá. Itt természetesen nem törekedhettünk a teljességre, csak a téma szempontjából meghatározó jelentőségű forrásokat válogathattuk ki. A felhasznált források jegyzéke és a bibliográfia pedig lehetőséget teremt minden érdeklődő számára, hogy azokban búvárkodva újabb és újabb ismeretekkel gazdagítsa a korszakra és Batthyány Lajos grófra vonatkozó ismereteit.

A szerkesztők